

Nové lokality vstavačovitých (*Orchidaceae*) v Dolnonitrianskej nive a ich vegetačné pomery

New localities of *Orchidaceae* in the alluvial land of Dolná Nitra and their vegetation relations

MAREK SÁDOVSKÝ

Správa CHKO Dunajské luhy, Korzo Bélu Bartóka 789/3, 929 01 Dunajská Streda

Significance of alluvial land of Dolná Nitra (S Slovakia) is presented on the example of vegetation survey focused on *Orchidaceae* bringing new information on: localities of critically endangered and rare species *Epipactis tallosii*, second information on occasional taxon *E. microphylla* in plain vegetation belt as well as occurrence of *Cephalanthera damasonium*, *C. longifolia*, *Epipactis helleborine*, *Listera ovata*, *Platanthera bifolia*.

V rámci diplomovej práce (Sádovský 2001) v prírodnej rezervácii Veľký les som sa zamerlal o. i. na charakterizovanie fytoocenóz so zastúpením druhov z čeľade vstavačovitých. Predmetné územie, nachádzajúce sa v južnej časti Dolnonitrianskej nivy, je z botanického hľadiska málo preskúmané. Z územia rezervácie a bližšieho okolia sú známe iba floristické poznámky zaznamenané pri základnej charakteristike rezervácie pred jej vyhlásením (Muránsky 1988).

Metodika

Geomorfologicky patrí skúmané územie do celku Podunajská nížina, podcelku Podunajská pahorkatina, oddielu Nitrianska niva a pododdielu Dolnonitrianska niva. V území sa vyskytujú skupiny iniciálnych, hygromorfných a molických pôd (Hraško et al. 1982). V rámci fyto geografickej oblasti (Pannonicum), leží skúmané územie v okrese Podunajská nížina. Z hľadiska správneho členenia republiky leží skúmané územie v okrese Nové Zámky.

Výskum prebiehal v rokoch 1999 – 2001. Fytoocenologické zápisy som robil s Braun-Blanquetovou kombinovanou stupnicou abundancie a dominancie (Moravec et al. 1994). Nomenklatúra a údaje o kategóriách ohrozenosti cievnatých rastlín sa riadia podľa Marhold et. al (1998), názvy syntaxónov zodpovedajú prácam Jurko (1958) a Moravec et al. (2000). Symbol § znamená, že druh je zaradený do Prílohy 1 Vyhlášky č. 93/1999 Z. z. Zemepisné názvy sú uvedené podľa lesníckych porastových máp (1:10 000), základnej mapy ČSFR 45 – 232 Šurany z roku 1992, prípadne edície turistických máp Vojenského kartografického ústavu v Harmanci (1:50 000). Lokality a fytoocenologické zápisy sú doplnené štvorcami siete stredo európskeho mapovania.

Zoznam taxónov

Cephalanthera damasonium (§, VU)

Lokality (všetky vo štvorci 7875): Úľany nad Žitavou – mŕtve rameno rieky Nitry na okraji záhradkárskej osady, popri chodníku, 123 m n. m., 17. 6. 2000; Šurany – Hrubý háj, kultúra *Populus ×canadensis*, 123 m n. m., 15. 7. 2000; Šurany – Hrubý háj, severná časť lesa, 124 m n. m., 21. 5. 1999; Černík – Dolný háj, kultúra *Populus ×canadensis*, pri artézskej studni, 124 m n. m., 28. 8. 2001. Lokality výskytu v Dolnonitrianskej nive patria do zväzu *Alnion incanae* (syn. *Alno-Padion*), asociácie *Ulmo-Quercetum*. Taxón je uvedený v zápise pri druhu *Cephalanthera longifolia* a *Epipactis microphylla* tohto príspevku. Bol zaznamenaný aj v kultúre šľachtených topoľov (lokalita Černík – Dolný háj) spolu s *E. helleborine*, kde sa každý druhý rok pravidelne vykonáva mechanické ošetrovanie pôdy.

Cephalanthera longifolia (§, VU)

Zápis č. 1: Hrubý háj, 7875, k. ú. Šurany, 124 m n. m., sklon 0°, 400 m², celková pokryvnosť 95%, E₃: 80%, E₂: 70%, E₁: 50%, černoze, 29. 5. 1999, M. Sádovský.

E₃: *Quercus robur* 5, *Robinia pseudoacacia* r;

E₂: *Acer campestre* 2, *Fraxinus angustifolia* 2, *Negundo aceriodes* 2, *Swida sanguinea* 2, *Tilia cordata* 2, *T. platyphyllos* 2, *Acer pseudoplatanus* 1, *Colutea arborescens* 1, *Prunus spinosa* 1, *Rubus caesius* 1, *Euonymus europaeus* +, *Frangula alnus* +, *Quercus robur* +, *Robinia pseudoacacia* +, *Ulmus laevis* +, *Crataegus laevigata* r, *C. monogyna* r, *Corylus avellana* r, *Humulus lupulus* r, *Juglans regia* r, *Ligustrum vulgare* r.

E₁: *Brachypodium sylvaticum* 3, *Circea lutetiana* 1, *Elymus caninus* 1, ***Epipactis helleborine*** 1, *Poa nemoralis* 1, *Carex tomentosa* +, ***Cephalanthera damasonium*** +, ***Epipactis microphylla*** +, *Galium aparine* +, *Geum urbanum* +, *Impatiens parviflora* +, *Scrophularia nodosa* +, *Carex remota* r, ***Cephalanthera longifolia*** r, *Lithospermum officinale* r, *Torilis japonica* r, *Urtica dioica* r.

Spoločenstvo výskytu druhu v predmetnej lokalite zaradujeme do zväzu *Alnion incanae* (syn. *Alno-Padion*), podzväzu *Ulmenion*, asociácie *Ulmo-Quercetum*. Početnosť jedinej populácie bola 2 (1999), resp. 3 exempláre (2000).

Epipactis microphylla (§, VU)

Zápis č. 2: Hrubý háj, 7875, k. ú. Šurany, 124 m n. m., sklon 0°, 400 m², celková pokryvnosť 90 %, E₃: 80 %, E₂: 30 %, E₁: 60 %, černoze, 29. 5. 1999, M. Sádovský.

E₃: *Fraxinus angustifolia* 3, *Quercus robur* 3, *Tilia platyphyllos* 3, *Acer pseudoplatanus* 2, *Quercus cerris* +;

E₂: *Rubus caesius* 3, *Fraxinus angustifolia* 2, *Acer pseudoplatanus* 1, *Crataegus monogyna* 1, *Tilia platyphyllos* 1, *Acer campestre* +, *Colutea arborescens* +, *Corylus avellana* +, *Euonymus europaeus* +, *Frangula alnus* +, *Humulus lupulus* +, *Juglans regia* r, *Ligustrum vulgare* r, *Populus alba* +, *Quercus cerris* +, *Swida sanguinea* +;

E₁: *Brachypodium sylvaticum* 3, *Carex muricata* agg. 1, *C. tomentosa* 1, *Circea lutetiana* 1, ***Cephalanthera damasonium*** 1, ***Epipactis microphylla*** 1, *Poa nemoralis* 1, *Ajuga reptans* +, *Bidens frondosus* +, *Campanula trachelium* +, *Carex remota* +, *Dactylis glomerata* agg. +, ***Epipactis helleborine*** +, *Festuca rupicola* +, *Fragaria vesca* +, *Galeopsis tetrahit* +, *Galium aparine* +, *Geum urbanum* r, *Heracleum sphondylium* +, *Impatiens parviflora* +, ***Listera ovata*** +, *Lysimachia nummularia* +, *Medicago minima* +, *Poa angustifolia* +, *Prunella vulgaris* +, *Scrophularia nodosa* +, *Taraxacum* sect. *Ruderalia* +, *Veronica hederifolia* +, *Agrimonia*

eupatoria r, *Arctium lappa* r, *Arrhenatherum elatius* r, *Astragalus glycyphyllos* r, *Calamagrostis epigejos* r, *Carex hirta* r, *C. sylvatica* r, *Colchicum autumnale* r, *Daucus carota* r, *Deschampsia cespitosa* r, *Epilobium tetragonum* r, ***Epipactis tallosii*** r, *Equisetum arvense* r, *Geranium robertianum* r, *Glechoma hederacea* r, *Hypericum hirsutum* r, *Lithospermum officinale* r, *Pulmonaria obscura* r, *P. officinalis* r, *Ranunculus acris* r, *R. polyanthemos* r, *Silene vulgaris* r, *Sonchus* sp. r, *Stachys annua* r, *Vicia cracca* r. Spoločenstvo na predmetnej lokalite patrí do zväzu *Alnion incanae* (syn. *Alno-Padion*), asociácie *Ulmo-Quercetum*.

Epipactis tallosii (§, CRr)

Lokality (všetky vo štvorci 7875): Úľany nad Žitavou – mŕtve rameno rieky Nitry, 123 m n. m., 25. 8. 2000; Úľany nad Žitavou – Široké, poľná remízka s lúčkou, 122 m n. m., 10. 11.1999; Šurany – PR Veľký les, 123 m n. m., 29. 7. 2000; Šurany – Hrubý háj, severná časť lesa, 124 m n. m., 17. 8. 2000; Černík – Bažantnica, stará lesná cesta, 124 m n. m., 26. 8. 2000.

Zápis č. 3: Široké, 7875, k. ú. Úľany nad Žitavou, 122 m n. m., sklon 0°, 400 m², celková pokryvnosť 90%, E₃: 30%, E₂: 60%, E₁: 50%, fluvizem, 7. 8. 2000, M. Sádovský.

E₃: *Populus ×canadensis* 2, *Fraxinus angustifolia* 1, *Populus nigra* 1, *Alnus glutinosa* +, *Cerasus avium* +, *Salix alba* +;

E₂: *Crataegus monogyna* 2, *Prunus spinosa* 2, *Rhamnus cathartica* 2, *Rosa canina* 1, *Swida sanguinea* 1, *Fraxinus angustifolia* +, *Ulmus laevis* +;

E₁: *Aristolochia clematitis* 2, *Cruciata laevipes* 2, *Lysimachia nummularia* 2, *Brachypodium sylvaticum* 1, *Carex hirta* 1, *Cirsium arvense* 1, *Dactylis glomerata* agg. 1, *Festuca rupicola* 1, *Galium verum* 1, *Lolium perenne* 1, *Pastinaca sativa* 1, *Polygonatum latifolium* 1, *Bidens frondosus* +, *Carex remota* +, *Cirsium canum* +, *Cucubalus baccifer* +, ***Epipactis tallosii*** +, *Galium boreale* +, *Galium aparine* +, *Glechoma hederacea* +, *Heracleum sphondylium* +, *Pimpinella saxifraga* +, *Silene vulgaris* +, *Symphytum officinale* +, *Torilis japonica* +, *Urtica dioica* +, *Vicia cracca* +, *Arctium lappa* r, *Artemisia vulgaris* r, *Clematis integrifolia* r, ***Epipactis helleborine*** r, *Tripleurospermum perforatum* r.

Jeho rozšírenie je známe v Maďarsku (Molnár & Robatsch 1996, Molnár et al. 1998) a na Slovensku (Vlčko 1997, Mered'á jun. in verb. 2000). Vyskytuje sa v nížinnom vegetačnom stupni. Bol opísaný v roku 1996 v Maďarsku.

Listera ovata (§, VU)

Druh je uvedený na zápise s *Epipactis microphylla*, tohto príspevku. Početnosť všetkých exemplárov jedinej populácie v jednotlivých rokoch bola nasledovná: 20 ex. (1999), 25 ex. (2000), 19 ex. (2001).

Platanthera bifolia (§, VU)

Lokality (všetky vo štvorci 7875): Šurany – PR Veľký les 123 m n. m., 18. 5. 1999; Šurany – Hrubý háj, kultúra *Populus ×canadensis*, pri poľovníckej chate, 123 m n. m., 14. 5. 2000; Černík – Dolný háj, západná časť lesa, porast s *Fraxinus angustifolia* a *Carex riparia*, 125 m n. m., 1. 5. 2001; Černík – Horný háj, porast s *Quercus dalechampii*, za vinohradníckou usadlosťou, 180 m n. m., 3. 7. 2000.

V lokalite Šurany – Hrubý háj sa našiel v dospeljej kultúre *Populus ×canadensis* cv. I-214 a v prírodnej rezervácii Veľký les, v spoločenstve *Ulmo-Quercetum convallarietosum*, zväzu

Alnion incanae (syn. *Alno-Padion*). Malá časť populácie mala znaky hybridného taxónu *Platanthera* × *hybrida*.

PodĎakovanie

Za determináciu druhu *Epipactis tallosii* ďakujem Ing. J. Vlčkovi, CSc.

Literatúra

- Hraško J., Linkeš V. & Šurina B., 1982: Pôdne typy. – In: Mazúrik (ed.), Atlas SSR. SAV, SÚGK, Bratislava, pp. 70 – 71.
- Jurko A., 1958: Pôdne-ekologické pomery a lesné spoločenstvá Podunajskej nížiny. SAV, Bratislava.
- Marhold K., Goliášová K., Hegedúšová Z., Hodálová I., Jurkovičová V., Kmeťová E., Letz R., Michalková E., Mráz P., Peniažteková M., Šípošová H. & Ťavoda O., 1998: Papraďorasty a semenné rastliny. – In: Marhold K. & Hindák K. (eds), Zoznam nižších a vyšších rastlín Slovenska. Veda, Bratislava, pp. 333 – 687.
- Molnár A. & Robatsch K., 1996: *Epipactis tallosii* A. Molnár et K. Robatsch spec. nova, eine neue *Epipactis*-Art aus Ungarn. – Jour. Eur. Orch., 28(4): 787 – 794.
- Molnár A., Vidéki R. & Vlčko J., 1998: Adatok hazai *Epipactis*-fajok ismeretéhes II. – Kitaibelia 3 (2): 287 – 289.
- Moravec J. et al., 1994: Fytocenologie. Academia, Praha.
- Moravec J. et al., 2000: Přehled vegetace České republiky – Hygrofilní, mezofilní a xerofilní opadavé lesy. Vol. 2, Academia, Praha.
- Muránsky P., 1988: Základné údaje – štátna prírodná rezervácia Veľký les. KÚŠPSOP – stredisko Nové Zámky, (msc.), depon. in OŽP OÚ Nové Zámky.
- Sádovský M., 2001: Fytocenologické pomery a populačná biológia ohrozených druhov v prírodnej rezervácii Veľký les. – Dipl. práca (msc.), depon. in KF LF TU vo Zvolene.
- Vlčko J., 1997: Nové druhy rodu *Epipactis* (*Orchidaceae*) na Slovensku. – In: Vlčko J. & Hrivnák R. (eds), Európske vstavačovité (*Orchidaceae*) – výskum a ochrana. SAŽP, Banská Bystrica, pp. 84 – 88.
- Vyhláška Ministerstva životného prostredia SR z 18. februára 1999 o chránených rastlinách a chránených živočíchoch a o spoločenskom chránených rastlín, chránených živočíchov a drevín. – In: Zbierka zákonov Slovenskej republiky, Čiastka 41, č. 93, 12. 5. 1999: 638 – 1040.